



Čudo je taj život! Misliš da si pobegao, otišao negde, a kad tamo, iz nekog budžaka posmatra te tvoje detinjstvo. Tako o svom rodnom Novom Bečeju, sa neskrivenom radošću dečaka, govori Dr Ivan Popov, neuropsihijatar, redovni profesor Medicinskog fakulteta u Novom Sadu, danas penzioner.

I kako se kaže da nigde nije ko je svugde, on se srcem opredelio za Novi Bečej. Uoči Velikogospoinskih dana, manifestacije koja je nastavila više od dvestotina godina staru tradiciju proslavljanja seoske slave Novog Bečaja, o ovom gradu, na svoj način i iz svog ugla priča rođeni Novobečejac.

Njegove uspomene na Novi Bečej, raznovrsne i žive, mogu se sagledati sa više strana.

Jedna je, naravno, detinjstvo u Novom Bečeju:

-Moja prva sećanja na detinjstvo vezana su za Čiplićevu škola, u kojoj je direktor i nastavnik, ali i ikonopisac, bio Žarko Čiplić, a učiteljica, njegova žena Sara, bila je učiteljica mojoj majci. Međutim, današnja novobečejska škola je dobila ime po jednom od njihovih trojice sinova, narodnom heroju Miloju Čipliću, koji je streljan zajedno sa Sonjom Marinković. U toj grupi, na isti način stradao je i moj stric Milorad. Žarkov i Sarin sin Jovan, takođe je učiteljevao u toj školi, ali je mlad umro, a treći sin, Bogdan je bio poznati pisac. Izdvojio bih njegov „Traktat o sluškinjama“, pozorišni komad o ženama, Mađaricama iz Šušanja, u kojoj svaka slika u komadu uvodi drugu sliškinju. Kada sam ja bio mali, u Šušnju, u novobečejskoj četvrti, živio je, a i danas živi, pretežno mađarski živalj sa malo srpskih kuća. Jedna od tih kuća pripadala je mom dedi, kod koga sam često boravio. Iz tog kraja su pre Prvog svetskog rata regrutovane sluškinje, koje su služile po viđenijim kućama od Budimpešte do Beča, pa i šire. Dve od njih, Bežika i Margita, bile su zadužene da me čuvaju, kad sam bio mali. Onda je 1941. godine došao „mrski okupator“ i tako je prekinuto moje vaspitanje i zato nisam do kraja vaspitan, jer sam bio ometen od strane okupatora. Nedosatak igračaka, u tom periodu pretvorio je moj čitav život u veliku igru. I danas sam zadržao ljubav prema igranju. Igram se sa drvetom, bojicama, i od toga ispadnu predmeti široke upotrebne vrednosti. Ostao sam Homo Ludens, i posle sedamdesete.

Pošao sam u školu 1943. godine. U školu smo tih ratnih godina išli dva, tri puta nedeljno a i tada se, sa oglašavanjem uzbune, prekidala nastava i mi smo se vraćali svojim kućama. Sećam se da smo prvi čas imali račun, pa lepo pisanje...Imali smo tablice koje su se do škole obrisale tarući se o pantalone. Jedno od zaduženja dežurnog učenika, osim da obriše tablu i postavi krede, bio je da pripremi štap „morskovac“, kako bi učitelj mogao nad nama da sprovodi najdelotvorniju vaspitnu metodu. Packe su bile jedna od kazni, uz klečanje na kukuruzu i stajanje u čošku, čupanje za zulufe do najstrže, udaranje po turu na klupu naslonjenog

učenika. I to je trajalo, te kazne, dok nisu došli „naši“, do 1945. godine, i onda je uveden novi sistem vaspitanja. U „novom“ sistemu ja sam bio načelik štaba pionira, igrao sam u igrokazu „Udarnici“ Branka Ćopića naslovnu rolu, komandanta Prpića, pa me je stric dosta dugo posle toga zvao Prpić.

Malo mojih drugova je nastavilo školovanje, a i to uglavnom u stručnim školama. Po završenoj sedmoljetki u Novom Bečeju, moj otac me je pitao da li želim da radim. Imao sam četrnaest, petnaest godina, malo kila i veliku ambiciju što je bio dovoljan razlog da upišem gimnaziju u Zrenjaninu. Svakog dana sam radničkim vozom, u 5 sati ujutro, jer drugog prevoza nije bilo, stizao na zrenjaninsku železničku stanicu. Ponekad su me železničari puštali da dolazak voza ili početak nastave, zavisno od smene, provedem u delu čekaonice za majke i decu, koji se koliko toliko grejao. U školu se tada išlo i subotom. Upisao sam mušku klasičnu gimnaziju, a završio sam istu tu, ali je u međuvremenu postala mešovita, i ja sam prva generacija završene takve škole. Mešovita je bila zato što smo delili isto dvorište sa ženskim delom gimnazije, mada se nije moglo preko „crte“, virtualno povučene kroz sredinu dvorišta.

U rekordom roku sam završio Medicinski fakultet u Beogradu, ali sam se vratio na kratko u Novi Bečej. U Novom Bečeju sam se oženio Beograđankom, tamo su se rodili naši sinovi, tamo sam počeo da gradim karijeru, ukratko, Novi Bečej je grad svih mojih, vrednih pažnje, početaka.

Novi Bečej se može sagledati i iz ugla istorije:

Novi Bečej je danas mnogo lepši nego ranije, ureden je kej, asfaltirane ulice, uvedeni su vodovod i kanalizacija...Panonska lepotica, reka Tisa, pre izgradnje nasipa, ulazila je u naselje i često plavila kuće. Sećam se mnogih poplava i nedaća koje je izazvala ova reka. Bečej i danas ima isti broj stanovnika koliko je imao i posle Prvog svetskog rata, negde oko 15.000, što je donekle pokazatelj da mesto stagnira i da je ostao lepa, ali ipak, jedna ruralna sredina.

Novi Bečej je staro naselje, stariji brat Starog Bečeja. Prvobitno ime Novog Bečeja je bilo jednostavno Bečej, verovatno po vlastelinskoj porodici Wechey, koja je u srednjem Potisju imala velike posede. U srednjem veku strateški značaj prelaza Tise kod Novog Bečeja uslovio je da se na tom mestu sagradi utvrđenje. Ono će često menjati svoje gospodare i početkom XV veka za zasluge i vernost dobio ga je Stevan Lazarević, a nakon njegove smrti Đurađ Branković, koji je znatne prihode ostvarivao od naplate skelarine. Despot Đurađ je ovde provodio svoju starost, održavao političke kontakte, ali i uživao u lovu i odmoru. Godine 1551. bečejsku tvrđavu osvaja vojska Mehmed-paše Sokolovića, a obližnji benediktanski manastir Araču, Turci pretvaraju u džamiju. Bečej je tada bio sedište nahije koja je pripadala Čanadskom sandažku. Putopisac Evlija Čelebija, koji je šezdesetih godina XVII veka boravio u bečejskoj tvrđavi ostavio je zapis u kome kaže: "Bečej je vakufsko, zadužbinsko dobro. U njemu se nalazi vojnička posada od 40 momaka, poreznik, carinski inspektorat i janičarski serdar. Grad na Tisi je divan, četvorouglast, od cigle i obuhvata površinu od 500 koračaja. Jedna kapija zove se Pristanišna, a druga Ogrun kapija. Kod pristaništa se nalazi jedna kafana i 50 dućana. Postoji i džamija prepravljena od crkve, jedna medresa, tri osnovne škole, jedan manastir, jedno kupatilo i sto kuća i velika luka za brodove. Stanovništvo se bavi trgovinom soli i ribe, veoma je gostoljubivo a varoš je krasna sa mnogo vrtova i vinograda"(Aleksandar Kasaš, Novi Sad, 1994). Odlukom Karlovačkog mira(1699) početkom XVIII veka, porušena su sva utvrđenja na Tisi. Uporedo sa rušenjem bečejske tvrđave, izbeglo stanovništvo na suprotnoj, desnoj obali reke osniva naselje sa istim imenom. Tu je bila smeštena srpska milicija radi odbrane od Turaka. Tako nastaje današnji Bečej, nekada Stari ili Óbecse, dok je banatska strana kraće vreme bila deo turske teritorije. Balast turske vlasti naselje će osetiti naredna dva veka, jer će mu ostati ime Turski Bečej, a u mađarskoj varijanti taj naziv zadržaće i do danas, Törökbecse.

U Turski, Novi Bečej, Srbi su se polako vraćali iz Starog Bečeja, ali i dolazili iz Potisja. U istorijskim izvorima od 1717. godine počinje da se javlja jedno sasvim novo naselje, Franovo, koje je stanovništvo preimenovalo u Vranjevo. Naselje je osnovano od strane srpskih graničara koji su se u seobama zadržali u Banatu. Oni će imati udela u razvijanju Potisko-pomoriške vojne granice. Da se ne bi selili dalje, a Banat bio "prazan" po odlasku Turaka, počelo je naseljavanje Rusina, Slovaka, Mađara. Carica Marija Terezija je dodelila Srbima velikokikindski distrikt, koji je imao svoju samoupravu. Ova teritorija obuhvatala je osim Kikinde naselja: Vranjevo, Karlovo (današnje Novo Miloševo), Mokrin, Jozefovo, Melence, Bašaid, Krstur, Kumane i Taraš. Imali su svog kapetana, 200-300 vojnika koji su ratovali za caricu, škole na svom jeziku. Tako je Vranjevo, kao samostalna jedinica, bilo odbrana Srba od pritiska turske i austougarske carevine da promene veru. Od 1888, Vranjevo menja ime u Arač, kada počinje sa naseljavanjem, mađarskog stanovništva u naselje sa do tada, većinskim srpskim življem. Prvi moj predak koji je došao u Vranjevo, 1772. godine bio je pop Crnja i moji preci su zapravo Vranjevčani. Pošto tada još nije postojala praksa upotrebe prezimena, moje pretke su zvali Crnjini. Pop Crnja je imao četoricu sinova, a oni su imali po troje, petoro, pa čak i sedmoro muške dece. Kada sam pitao svoju strinu Nataliju kako je moguće da se u našoj lozi rađaju samo sinovi, jednostavno mi je odgovorila da se ženska deca ne računaju. Ženska deca se udaju, promene prezime, odu iz kuće a muška deca ostaju. Ja sam pravi potomak popa Crnje, sa dva sina.

Najveći deo zemljišta oko Turskog Bečeja kupila je, od Dvorske komore mađarizovana cincarska porodica Sisanji 1783. godine. Njihovi kmetovi naselili su deo koji se danas zove po njihovim gospodarima Šušanj (Sisanj), i u kojem žive vredni i siromašni Mađari. Upravo iz tog kraja su bile one dve žene zadužene za čuvanje mene i mnoge druge dece. Dok su žene služile po kućama njihovi muževi, braća, bili su fizički radnici, kubikaši, koji su radili na pristaništu. Na Tisi je, krajem XIX veka bilo veliko pristanište i mlinovi, magacini sa žitom prispelim iz čitavog regiona, pa čak iz Rumunije. Naselja Novi Bečej i Vranjevo bili su, zahvaljujući svom položaju, jedan od centara trgovine pšenicom u čitavoj Austro-Ugarskoj monarhiji krajem XIX veka kao neki sabirni centar preko kojeg je Tisom, tj Velikim bačkim kanalom brodovi nosili robu do Beča. Preko pristaništa su se početkom XX veka prenosile i velike količine cigle i crepa iz fabrike Braće Bon, poznate po kvalitetnoj robi.

I još nešto o Vranjevu. Prva profesionalna pozorišna družina osnovana je na inicijativu Jovana Kneževića u Vranjevu 1860 godine. To je bila inicijalna kapisla za kasniji razvoj profesionalnih pozorišta u Zagrebu, Novom Sadu i Beogradu.

Prva električna centrala je napravljena u Vranjevu i Novom Bečeju.

Novi Bečej čine, pre svega ljudi, njihove sitne zgode i razmirice, pojedinci i persone, koje su se slučajno ili ne zatekli u novobečejskoj opštini:

Na ulazu u Novi Bečej plaćala se trošarina za održavanje gradskih puteva, sa bilo koje strane da se ulazi u grad. Novobečejci su se šalili na račun siromašnih ljudi iz Kumana, kojima je zapala nerodna zemlja. Kad su dolazili Kumančani u Kumanu kupe hleba a u Novom Bečeju kiflu pa onda jedu hleb i kiflu.

Naša kuća je bila dvojna. Imala je ajnfort kapiju, a desno i levo su bili odvojeni identični stanovi. U drugom delu kuće živela je porodica grofova ili barona Ozorovih, koji su na posteljini imali izvezen grb. Oni su iz Rusije doveli poslugu, babušku i njenu ćerku. Ozorovi su bili vrlo "hoh" i ponositi i nikada sa njima nisam progovorio ni reči, ali babuška i njena ćerka Olja bile su ljubazne i raspoložene za druženje. I ne samo to. Posluga porodice Ozorov je takođe bila obrazovana i babuškinu ćerka me je učila da sviram klavir i ruski jezik. Novobečejske žene su

za njega vezle čipku koju je prodavao u inostranstvu. U Novom Bečeju su imali još dve tri kuće i lepo su živeli. Po oslobođenju, završio je na šinternici, zaklan, i nikada nisam saznao pravi razlog zbog čega je osuđen na takvu smrt. Bio je morfioman, zavisnik i to je bio moj prvi susret sa tim porokom, ali u to vreme konzumiranje takvih sredstava nije bilo prokazano.

Dvadesetih godina prošlog veka, doselilo se mnogo belogadejaca, obrazovane i fine gospode iz Rusije. Nama dečacima bio je najinteresantniji Harkovski ženski institute, ispred koga je moj ujak, polaznik privatne novobečejske gimnazije, koja je važila za jednu od najboljih u Kraljevini Jugoslaviji, kurisao sa svojim drugovima. Njegov otac, a moj ujak, bivši solunski dobrovoljac, tada milicajac, terao je kurmahere bikačom, ne bi li odbranio čast Ruskinja. Kasnije se taj institute preselio u Belu Crkvu.

U trećoj kući od moje živeo je veterinarski inspektor Vladimir Tolstoj, unuk čuvenog Lava Nikolajeviča, ali se sećam da su ga vratili u Rusiju.

Grofica Zadonska, poznatija kao Madam takođe je bila interesantna figura koja je obeležila moje detinjstvo. Njeno imanje u Rusiji je bilo ako ne veličine Vojvodine onda sigurno veličine Bačke. Ona je po dolasku u Novi Bečej držala časove francuskog jezika i pošto sam se opredelio za ruski jezik nikada nisam bio njen učenik. Ona je bila visprena do poslednjeg časa i doživela je duboku starost. Žao mi je što posle nikada nisam seo i popričao sa njom, mada sam godinama bio direktor Doma za stare u kojem je ona živela.

Veliki novobečejski gospodin bio je Mija Vlaškalić, ban Dunavske banovine, doktor prava, izuzetno visok, krupan čovek, koji je često šetao gradskim parkom.

Iz Novog Bečaja su i Nikola i Slavko Simić naši glumci, najbolji izvođač romansi Dubravka Nešović. Njeni roditelji su bili glumci, imućnog porekla, ali ona je bila i ostala veliki boem čudesnog glasa. Uvek mi je bilo neobično da kada smo sedeli kraj reke kao mladi u društvu, nikada nije zapevala sa nama, niti smo je mi, njeni drugovi i poznanici čuli da peva van scene. Novi Bečej je poznat i po umeticima, naivcima, slikarima na staklu, po Janošu Mesarošu, kompozitoru Josifu Marinkoviću i još po mnogima.

Najveću pobedu izvojevali su Novobečejski kada su se izborili da Tisa, druga reka na svetu po meandriranju, odmah posle reke Meandar u Maloj Aziji, zadrži krivudav tok kod Novog Bečaja i zahvaljujući tome i danas teče pored grada. Da se Novobečejski te 1889. godine nisu složili, i da se korito reke pomerilo nekoliko kilometara prema Gradištu, kako je planirano, Novi Bečej bi danas bio kilometer, kilometer i po udaljen od Tise, i grad bez reke. Na jednom takvom ispravljenom meandru (sredinom XVIII veka) nalazilo se imanje grofa Gedeona Rohoncija, Biserno ostrvo, poznato po jedinstvenom vinu Krokanu.

I koliko god da ste nadareni, vredni i imate sreće, živat vam uvek ponešto zakine. Da je to pravilo potvrđuje i neispunjena želja našeg sagovornika, gospodina Popova:

-Otac mog najboljeg druga bio je sveštenik pa smo se često igrali u, i oko crkve. Moja porodica nije bila posebno pobožna, i valjda zbog toga su me prozvali zvonarom bogorodične crkve. Znao sam čitavu službu i liturgiju napamet, i pošto sam bio prilično sitan, podrazumevalo se da zvonim u mala zvona, dok su svi ostali moji drugovi zvonili u velika. Nekoliko puta, već kao ostvaren čovek, odlazio sam do crkve čvrsto rešen da zamolim nekog sveštenika, ministranta, bilo koga da mi dozvoli da povučem veliko zvono, ali su vrata crkve, zbog nekakvih restauracija uvek bila zatvorena, tako da je moja želja da zvonom u velika zvona ostala do danas neostvarena.

